

خانواده‌ها و اختلالات روانی

از فشار تحمیل شده بر خانواده‌ها تا توانمندسازی آنها

تألیف

نورمن سار تور یوس

جولیان لف

خوان خوزه لویز - ایبور

مار یو بلج

احمد واکاشا

مترجمان

دکتر احمد بر جعلی

دکترای روان‌شناسی بالینی

استاد تار دانشکده روان‌شناسی، از علوم تربیتی دانشگاه علامه طباطبائی

بینا آجیل‌چی

دانشجوی دکتری روان‌شناسی عمومی

دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران

محمد سلیمی

کارشناس ارشد روان‌شناسی عمومی

دانشگاه تهران

کتاب انجمن

عنوان و نام‌پدیدآورنده: خانواده‌ها و اختلالات روانی از فشار تحمیل شده بر خانواده‌ها تا توانمندسازی آنها / تألیف نورمن سارتوریوس... [و دیگران]؛ مترجمان احمد برجعلی، بیتا آجیل‌چی، محمد سلیمی
مشخصات نشر: تهران، کتاب ارجمند، ۱۳۸۹

مشخصات ظاهری: ۳۰۸ ص

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۰۲۵-۵

وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا

موضوع: بیماران روانی - روابط خانوادگی

شناسه افزوده: سارتوریوس، ان، ۱۹۳۵ - م. Sartorius, N. برجعلی، احمد، ۱۳۳۶ - مترجم،

آجیل‌چی، بیتا، ۱۳۴۹، bita ajilchi، مترجم، سلیمی، محمد، ۱۳۵۶، mohammad salimi، مترجم

رده‌بندی کنگره: ۱۳۸۹ خ ۲/خ ۴۵۵/۴ RC

رده‌بندی دیویی: ۳۶۲/۲۰۴۲

شماره کتابشناسی ملی: ۲۲۱۱۷۳۴

کتاب ارجمند

نورمن سارتوریوس، جولیان لاف، جوان خوزه لویز-ایبور، ماریو ماج، احمد اوکاشا

خانواده‌ها و اختلالات روانی

از فشار تحمیل شده بر خانواده‌ها تا توانمندسازی آنها

صفحه‌آرایی: پرستو قدیم‌خانی، طراح جلد: احسان ارجمند

چاپ: سامان، صحافی: دیا‌آور

چاپ یکم، شمارگان: ۱۱۰۰ نسخه ۱۳۹۰

بهاء: ۶۹۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۲۰۰-۰۲۵-۵

www.arjmandpub.com

این اثر، مشمول قانون حمایت مؤلفان و مصنفان و هنرمندان مصوب ۱۳۴۸ است، هر کس تمام یا قسمتی از این اثر را بدون اجازه مؤلف، ناشر، نشر یا پخش یا عرضه کند مورد پیگرد قانونی قرار خواهد گرفت.

مرکز پخش: انتشارات ارجمند

دفتر مرکزی: تهران بلوار کشاورز، بین خ کارگر و ۱۶ آذر، پلاک ۲۹۲، تلفن ۸۸۹۷۷۰۰۲

شعبه اصفهان: خیابان چهارباغ بالا، پاساژ هزارجریب، تلفن ۶۲۸۱۵۷۴-۰۳۱۱

شعبه مشهد: خ تقی آباد، خ احمدآباد، پاساژ امیر، کتاب دانشجو، تلفن ۸۴۴۱۰۱۶-۰۵۱۱

شعبه بابل: خ گنج افروز، پاساژ گنج افروز، تلفن ۲۲۲۷۷۶۴-۰۱۱۱

شعبه رشت: خ نامجو، روبروی ورزشگاه عضدی، تلفن ۳۲۳۲۸۷۶-۰۱۳۱

شعبه ساری: بلوار خزر، خ دریا، مجتمع علوم پزشکی - کتب پزشکی ارجمند تلفن: ۹۱۱۲۱۷۴۰۰۹

اختلالات روانی نه تنها سبب ناکارآمدی بیماران روانی می‌شوند، بلکه خانواده‌های آنها را نیز به شدت تحت تأثیر قرار داده و عملکرد آنها را مختل می‌سازند. این تأثیرگذاری در ابعاد مختلفی همچون سلامت روان و عملکرد اجتماعی و اقتصادی قابل مشاهده بوده و در مجموع، بهزیستی خانواده را کاهش داده و فشار زیادی بر آن تحمیل می‌کند. به نظر می‌رسد این اختلالات با گسترش زندگی صنعتی و تنش‌های فزاینده‌ی ناشی از آن، به شدت افزایش یافته و اثرات مخرب فردی، خانوادگی و اجتماعی را به دنبال داشته باشند. از این رو، می‌توان گفت اختلالات روانی و فقدان سلامت روان، یکی از دغدغه‌های خانواده‌های درگیر آن و مسئولین حوزه‌ی سلامت روان در جامعه تلقی می‌شود.

مطالعه‌ی رابطه‌ی خانواده‌ها و اختلالات روانی از دو بعد درمان بیماران و افزایش سلامت روان خانواده‌ها حائز اهمیت است. با توجه به نقش مهم خانواده در درمان اختلالات روانی، لازم است وضعیت خانواده در مورد هر یک از اختلالات روانی به شکل مستقل مورد بررسی قرار گیرد. در سال‌های اخیر، ترکیب روش‌های درمانی مختلف و ایجاد درمان‌های تلفیقی، توجه متخصصین سلامت روان را به خود معطوف ساخته است. یکی از مهمترین درمان‌هایی که نتایج چشمگیری به همراه داشته است، شامل توأم شدن آموزش خانواده با درمان بیمار و نگرش سیستمی و نظام‌مند در مورد بیمار و خانواده می‌شود. یافته‌های پژوهشی نشان می‌دهد خانواده‌های آموزش دیده، از لحاظ عملکرد و نگرش نسبت به بیمار و بیماری، پیش آگهی بیماری و مراقبت و توانبخشی بیماران روانی، نسبت به خانواده‌هایی که آموزش ندیده‌اند وضعیت مناسب‌تری دارند.

هنگامی که یکی از اعضای خانواده دچار اختلال روانی می‌شود، همگی اعضای خانواده به نوعی درگیر بیماری و پیامدهای آن می‌شوند و فشار زیادی بر آنها تحمیل می‌شود. با توجه به رابطه‌ی تنگاتنگ بیمار و خانواده، لازم است وضعیت خانواده‌های دارای بیمار روانی مورد بررسی قرار گرفته و راهکارهای مناسب کاهش فشار مشخص شود. از آنجا که بیماری‌های گوناگون دارای پیامدهای مختلفی هستند، بهتر است بیماری‌های روانی و اثرات آن بر خانواده به تفکیک و بر اساس شواهد پژوهشی مورد بررسی قرار گیرند.

نویسندگان این کتاب تلاش کرده‌اند برخی از اختلالات روانی عمده و اثرات آنها را بر خانواده مورد مطالعه قرار دهند. در هر فصل علاوه بر معرفی اختلال، پژوهش‌های متعدد مربوط به نحوه‌ی رهایی خانواده‌ها از فشار ناشی از مراقبت از بیماران ارائه شده است. در هر یک از فصل‌های اول تا هشتم، به ترتیب خانواده‌های بیماران مبتلا به اسکیزوفرنی، زوال عقل، افسردگی شدید، اختلال دوقطبی، اختلالات اضطرابی شدید، اختلال خوردن، خانواده‌های کودکان مبتلا به اختلالات روانی و همچنین، خانواده‌های افراد مبتلا به سوء مصرف دارو بررسی شده و فشار تحمیل شده بر آنها و پژوهش‌های مرتبط مورد مطالعه قرار می‌گیرند. در فصل نهم، نقش سازمان‌های خانوادگی در مراقبت از سلامت روان مطرح شده و قابلیت این

سازمان‌ها در کاهش فشار تحمیل شده بر خانواده‌ها مورد بررسی قرار می‌گیرد. در فصول ۱۰ و ۱۱ نیز پژوهش‌های مربوط به فشار تحمیل شده بر خانواده و مداخلات مربوط به اختلالات روانی عنوان می‌شود. در فصل ۱۲، توانمندسازی خانواده‌های بیماران روانی و مراقبان این بیماران که تحت فشار هستند، در کشور هند مورد توجه قرار می‌گیرد.

از آن جا که در کشور ما، با توجه به وضعیت فرهنگی، اعتقادی و باورهای دینی خود، خانواده‌ها مراقبان اصلی بیماران را تشکیل می‌دهند، فشار فزاینده‌ای بر آنها تحمیل می‌شود. از این رو، ارائه خدمات آموزشی و حمایتی بیشتر به آنها ضروری تلقی می‌شود. کمبود منابع فارسی در زمینه رابطه‌ی خانواده‌ها و اختلالات روانی، انگیزه‌ی ترجمه‌ی کتاب حاضر را که تا حدودی نقش درمانگر و خانواده را در افزایش توانمندی بیمار و سازگاری وی با اختلالات روانی مشخص می‌کند، فراهم نمود. امید است این کتاب برای روان‌پزشکان، روان‌شناسان، مشاوران، خانواده‌های بیماران روانی و پژوهشگرانی را که به این حوزه علاقه‌مند هستند، مفید بوده و گامی به سمت افزایش سلامت روان بیماران روانی و خانواده‌های آنها باشد.

در ترجمه این کتاب که بارها مورد ویرایش و بازبینی قرار گرفته، رعایت امانت در انتقال مطالب، روان بودن و استفاده از واژه‌های معمول و مصطلح مد نظر بوده است. مایه امتنان و امیدواری است که صاحب‌نظران گرامی، با ارائه پیشنهادات و انتقادات سازنده‌ی خود، مترجمان را در بهتر شدن این اثر در چاپ‌های بعدی یاری فرمایند.

لازم است بدینوسیله از عنایت مدیر مسئول محترم انتشارات وزین ارجمند، جناب آقای دکتر ارجمند که با توجه خود، زمینه‌ی انتشار این اثر را فراهم نمودند، نهایت تشکر و قدردانی به عمل آید.

دکتر احمد برجعلی
بینا آجیل چی
محمد سلیمی

پیشگفتار

حضور در خانواده‌ی دارای یک عضو مبتلا به اختلال روانی شدید، اغلب فشار عینی و ذهنی عمده‌ای را بر سایر اعضای خانواده (به خصوص، افرادی که نقش مراقبتی را بر عهده دارند) تحمیل می‌کند. میزان این فشار به چندین عامل بستگی دارد که عبارتند از سن و جنس بستگان بیمار، کیفیت رابطه پیش از بیماری آنها با بیمار، ماهیت مشکلات بیمار، راهبردهای مقابله‌ای مورد استفاده بستگان، ارزیابی بستگان از موقعیت و نحوه ادراک بیماری، حمایت هیجانی و عملی در دسترس خانواده و متغیرهای فرهنگی و قومی. یکی از مؤلفه‌های مهم فشار تحمیل شده بر خانواده، پیامدهای انگ‌های همراه با بیماری روانی است. انگ زدن به افراد نزدیک بیمار محدود نمی‌شود و در طول نسل‌ها گسترش یافته و به بخش‌های بزرگتری از خانواده تسری می‌یابد. فشار تجربه شده توسط اعضای خانواده، نه تنها می‌تواند بهزیستی روانی و جسمی آنها را تحت تأثیر قرار دهد، بلکه بر سیر بیماری نیز اثر می‌گذارد. در رابطه با این تأثیرگذاری، در مورد بیماری اسکیزوفرنی شواهد فراوانی وجود دارد.

در گذشته، خانواده بیمار مبتلا به یک بیماری روانی شدید، اغلب به دلیل این بیماری مورد سرزنش قرار می‌گرفتند و عمداً از برنامه درمانی حذف می‌شدند. امروزه این امر به ندرت روی می‌دهد، ولی مراکز خدمات مربوط به سلامت روان، همیشه مشکلات هیجانی و عملی تجربه شده توسط بستگان افراد مبتلا به بیماری روانی شدید را مورد توجه قرار نمی‌دهند. همیشه اطلاعات کافی در مورد شرایط بیمار و نحوه‌ی مواجهه با آن در اختیار خانواده قرار نمی‌گیرد. به رغم شواهد پژوهشی که نشان می‌دهند مداخلات مبتنی بر خانواده، اثر مثبتی بر برخی از اختلالات روانی دارند، مشارکت خانواده‌ها در برنامه‌های مداخلاتی ساختاریافته، همچنان به ندرت مشاهده می‌شود. گروه‌های خودیاری مبتنی بر حمایت متقابل، معمولاً به وسیله سازمان‌های خانوادگی ایجاد شده‌اند و هنوز به شکل وسیع موجود نیستند. بر خلاف شواهدی که نشان دهنده مفید بودن این گروه‌های خودیاری است، خانواده‌های معدودی در آنها حضور می‌یابند. امکانات قانونی حمایت‌کننده از خانواده‌ها بسیار محدود هستند و مراکز خدمات مربوط به سلامت و مراکز اجتماعی، معمولاً امکانات خاصی برای کار کردن با خانواده‌های افراد مبتلا به بیمار روانی و حمایت از آنها در اختیار ندارند.

این کتاب، آنچه را که در یکی از فصل‌ها به عنوان «حرکت خانواده‌ها از فشار تحمیل شده به سمت توانمندسازی» مطرح شده، را به تصویر می‌کشد. هم اکنون، این حرکت در برخی از کشورها در حال اجرا است. در این کتاب ابعاد گوناگون فشار تحمیل شده بر خانواده و همچنین، پیامدهای مثبت احتمالی مراقبت از فرد مبتلا به بیماری روانی شدید از لحاظ رشد نگرش‌های و مهارت‌های فردی، افزایش اعتماد به خود^۱ و تقویت پیوندهای خانوادگی بررسی می‌شود. همچنین، متغیرهایی که در فشار تحمیل شده بر خانواده نقش دارند مطرح شده‌اند

(همانند تمرکز اجتماعی بر راهبردهای مقابله‌ای بستگان، ارزیابی و ادراک بیماری) و مداخلات مبتنی بر خانواده در مورد اختلالات روانی مختلف (از جمله شواهد مربوط به اثربخشی آنها، موانع تکمیل آنها و مشکلات روش‌شناختی پژوهش‌های مرتبط) مورد مطالعه قرار گرفته‌اند. وضعیت پیشرفت‌های اخیر سازمان‌های خانوادگی در کشورهای توسعه یافته و در کشورهای در حال توسعه نیز به اختصار بیان شده است.

یک ویژگی متمایز این کتاب، تمرکز آن بر روی شایع‌ترین اختلالات روانی است که به ندرت در این بافت خاص مورد توجه قرار گرفته‌اند (همانند اختلالات اضطرابی، اختلالات خوردن و اختلالات روانی مربوط به دوره کودکی). همچنین، سوء مصرف مواد که یک حوزه مغفول در میان مشکلات خانوادگی است، مورد توجه قرار گرفته است.

امید است این کتاب در حساس کردن روان‌پزشکان و کلیه متخصصان حوزه سلامت روان نسبت به جنبه‌ای از مراقبت از سلامت روان که برای مدت‌های طولانی مورد غفلت قرار گرفته است، نقش داشته باشد. همچنین، این کتاب به دنبال بهبود کیفیت زندگی بیماران و همهی افرادی است که در مراقبت از آنها مشارکت دارند.

نورمن سارتوریوس

جوئیان لُف

خون خوزه لویز - بیور

حمید کاشا

فصل اول: خانواده افراد مبتلا به اسکیزوفرنی	۹
گسترش مداخلات خانوادگی به مراقبت‌های معمول	۲۳
فصل دوم: خانواده‌های افراد مبتلا به زوال عقل	۳۲
مقدمه	۳۲
خانواده به مثابه مراقب	۳۵
کمک به مراقبت خانوادگی طی مراحل زوال عقل	۴۵
فصل سوم: خانواده افراد مبتلا به افسردگی شدید	۵۹
مقدمه	۵۹
هیجان‌های ابراز شده	۶۶
پژوهش مداخله‌ای مربوط به افسردگی در لندن	۶۸
فصل چهارم: خانواده‌های افراد مبتلا به اختلال دوقطبی	۷۳
بیماری مزمن و اثرات آن بر خانواده	۷۴
اثرات خانواده بر سیر بیماری	۷۷
فصل پنجم: خانواده‌های افراد مبتلا به اختلالات اضطرابی شدید	۹۱
اختلال وحشتزدگی همراه با گذرهراسی	۹۸
اختلال وسواس فکری- عملی	۱۰۰
فصل ششم: خانواده افراد مبتلا به اختلال خوردن	۱۱۸
موضوعات مربوط به خواهران و برادران، همسر و فرزندان	۱۲۰
فشار خانواده و راهبردهای مقابله‌ای	۱۲۲
فصل هفتم: خانواده کودکان مبتلا به اختلال روانی	۱۳۱
خانواده درمانی	۱۴۵

فصل هشتم: خانواده‌های افراد مبتلا به سوء مصرف دارو	۱۶۴
مقابله با فشار تحمیل شده	۱۷۸
مرحله تأمل	۱۸۱
فصل نهم: نقش سازمان‌های خانوادگی در مراقبت از سلامت روان	۱۹۶
ساختار و عملکرد سازمانهای خانوادگی	۱۹۸
سازمانهای خانوادگی: فرایند و نتایج	۲۰۲
فصل دهم: پژوهش در مورد فشار تحمیل شده و راهبردهای مقابله‌ای در خانواده‌های افراد مبتلا به اختلالات روانی: مشکلات و چشم‌اندازها	۲۱۷
چشم‌اندازها	۲۲۵
مداخلات	۲۲۸
فصل یازدهم: پژوهش در مورد مداخلات خانوادگی مربوط به بیماری‌های روانی: مشکلات و دیدگاه‌ها	۲۳۴
اهداف مداخلات خانوادگی	۲۳۴
راهبردهای آموزش خانوادگی	۲۳۶
گروههای تک خانواده‌های در مقابل گروه‌های چند خانواده ای	۲۴۱
یکپارچگی با راهبردهای آموزش مهارت‌های اجتماعی و شغلی	۲۴۲
فصل دوازدهم: از فشار تحمیل شده تا توانمندی‌سازی:	۲۵۵
مسیر مراقبان خانوادگی در هند	۲۵۵
رادها شانکار و کران راثو	۲۵۵
واژه‌نامه	۲۸۷